

KÜPE DAĞI ETEĞİNDE BİR KENTİN KURULUŞU HİKÂYESİ: MAKÂLÂT-I SEYYİD HÂRÛN VELÎ

Yrd. Doç. Dr. Ayşe DEĞERLİ*

Öz

Şehirler, kasaba ve köylere göre daha fazla insanın yaşadığı yerleşim yerleri olmalarının dışında daha örgütlü bir hayatın sürdüğü, kamu otoritesinin daha çok hissedildiği, resmî kurumların ve sivil toplum örgütlerinin daha çok bulunduğu merkezlerdir. Kentlerin kurulacağı yerin seçiminde ve yapılanmasında çoğu kez bir ırmak veya kale etkili olmuştur. Kutsal sayılan bir şeyh ve onun zaviyesi etrafında fikrini benimseyenlerin toplanmasıyla yerleşim biriminin gelişme gösterdiği; şeyhin adeta o şehrin simgesi haline geldiği ve yüzyıllar boyunca kentin o şeyhin adına izafeten anıldığı görülür. Seydişehir de bu kentlerden biridir. Adını Horasanlı Sünnî bir derviş olan Seyyid Harun'dan aldığı ileri sürülür. Osmanlı arşiv belgelerinde Seyyid-şehri, Seyyid-şehir, Seydi-şehri olarak da yazılan bu kentin, Seyyid Harun tarafından antik Vervelid kalıntısı taşlar kullanılarak nasıl inşa edildiği Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî'de anlatılmaktadır. Seyyid Harun'un hikâyesi, misyonu olan bir göç hikâyesidir. Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî bu hikâyenin dayanağını oluşturan temel kaynaktır. Ancak menkıbe olması hasebiyle verilen bilgilere temkinle yaklaşmak gerekir. Bu çalışmada Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî, sufi yazarlar tarafından kaleme alınmış çağdaşı olan diğer metinlerle mukayese edilerek eleştirel bir tavırla incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Seydişehir, Seyyid Harun, Kent, Kolonizatör Türk Dervishi, Menakıpname.

Foundation Story of a City in Küpe Mountainside: Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî

Abstract

Relative to towns and villages, cities are settlements which own more organized life, more noticeable public authority, more government agencies and non-government organizations, as well as more population. Most of the time, a river or a castle had become influential in selecting and structuring the place for the city foundation. It has been seen that city settlements have developed and grown in population, as a result of people coming together around a holy dervish and his lodge and adopting his thoughts. Therefore, dervishes have become the symbol of cities, which have

* Artvin Çoruh Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, elmek: aysedegerli@artvin.edu.tr

been referred with the names of dervishes throughout the centuries. Seydişehir is one of these of cities. It is asserted that Seydişehir has adopted its name from a Sunni Muslim dervish, Seyyid Harun, who is from Khorasan. Other names of this city are cited as Seyyid-şehir, Seyyid-şehir, Seydi-şehir in Ottoman archives. How the city is built and constructed with the use of stones from the ruins of archaic Vervelid is narrated in Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî. The story of Seyyid Harun is a migration story which has a mission. Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî is basic source which form the basis for the story. However, it is necessary to be cautious about the information given, since it is hagiographical text. This study casts a critical eye over Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî in the light of other contemporary texts written by other Sufi authors.

Keywords: Seydişehir, Seyyid Harun, City, Colonist Turkish Dervish, Hagiographical text.

Giriş

Seyyid Harun (ö. 1320)'un kardeşi Seyyid Bedreddin'in dokuzuncu göbekten torunu Abdülkerim bin Şeyh Musa tarafından Türkçe olarak 962/1554'te yazılan Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî, Seyyid Harun'un hayatını ele almaktadır. Eserin ilk bölümünde Seyyid Harun'un bir zamanlar Horasan'da sultan olduğu, her şeyi terk edip Anadolu'ya geldiği, Seydişehir'i kurduğu, kerametleri ve ölümü anlatılmakta; ikinci bölümünde ise tarikatının adâbından bahsedilmektedir. Bu, adı üstünde bir menkıbedir. Bilindiği üzere, XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Orta Asya'da Moğol akınları başlayınca o bölgede huzur kalmamış; birçok mutasavvıf köyünü, kentini terk ederek daha emin buldukları yerlere, özellikle Anadolu'ya göç etmişlerdir. Başta Mevlâna (ö. 1273) ve ailesi olmak üzere Hacı Bektaş Veli (ö. 1271), Seyyid Mahmud Hayrani (ö. 1268) gibi alperenler Konya çevresine gelip yerleşmişlerdir. Seyyid Harun Veli de aynı süreci yaşamış; daha öncekiler gibi doğduğu toprakları terk ederek gelmiştir. Konya'da iki sene kaldıktan sonra Seydişehir bölgesine geçmesi, bu yörenin bakir bir alan olduğunu tespit ettiğine, yani yapılan ön çalışmalardan sonra buraya gelip yerleşmeye karar verdiğine işaret kabul edilebilir.

1. Makâlât'ın Nüshaları

Eserin bugün bilinen üç ayrı nüshası mevcuttur:

Manisa Muradiye Kütüphanesi, no. 1390,

Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, no. 1513,

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Faik Soyman Vakfı Kitapları, no. 281.

Çağatay Uluçay Belleten'in 10. cildinde Makâlât'ı yayımlamıştır (1946: 749-778). Ancak bu edisyon, menakıpnamedeki "Sülûk-i Seyyid Hârûn alâ tarîk-i Muhammed Mustafa salla'llâhü 'aleyhi vesellem" başlıklı ikinci bölümü içermemektedir. 1991 yılında Cemâl Kurnaz'ın yapmış olduğu tenkitli basım, her iki bölümü de içermektedir.

2. Makâlât'ın Dili ve Hacmi

Abdülkerim bin Şeyh Musa, Makâlât'ta sade bir Türkçe kullanmıştır. Türlünün diğer örneklerine göre eser oldukça kısa tutulmuş olup Manisa Muradiye nüshası 70 sayfadır. Her sayfadaki satır sayısı 14-16 arasında değişmektedir. Mevlâna Müzesi'ndeki nüsha 54 yaprak olup her sayfa 13 satırdır. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki nüshası ise 24 yaprak olup her sayfadaki satır sayısı 17'dir.

3. Makâlât'ın Yazılma Sebebi

Abdülkerim bin Şeyh Musa, eserinde Makâlât'ın daha önceki yüzyıllarda kaleme alındığını ancak bu ilk nüshanın kaybolduğunu iddia etmektedir. Buna göre, yaşadığı dönemde Aydın ve Saruhan yörelerinden bazı dervişler kendisine gelmiş, Seyyid Harun soyundan biri olarak büyüklerinden duyduklarını derleyip toplamasını ve Seyyid Harun'un hayatını, kerametlerini, inancının esaslarını anlatan bir eser yazmasını dilemişlerdir (Abdülkerim, 1991: 22). Bu hikâyenin doğruluğunu tespit etmek ve Makâlât'ın erken dönemlere ait bir nüshasının olup olmadığını söylemek mümkün değildir. Abdülkerim, Makâlât'ı yazarken bazı Farsça eserleri okuyup Türkçe'ye çevirdiğini ve faydalandığını söylemiştir (Abdülkerim, 1991: 22). Ancak bu eserlerin hangileri olduğunu, kimler tarafından ne zaman kaleme alındığını belirtmemiştir.

4. Makâlât'ta Siyasi Otorite-Devlet İlişkisi

Abdülkerim bin Şeyh Musa, 1585 tarihli vakıf defterinde "Derviş Abdülkerim veled-i Şeyh Musa" şeklinde kayıtlıdır. Cami, hamam, medrese ve zaviyeden oluşan Seyyid Harun Vakfı'nın yöneticilerindendir (BOA, TT. d., no. 1135, vr. 126b). Yaşadığı XVI. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin Safevi propagandaları ile mücadele ettiği ve bu bağlamda Sünni tarikatları desteklediği bir dönemdir. Dolayısıyla menakıpnamede Seyyid Harun profili oluşturulurken devrin siyasî atmosferinin de dikkate alındığı söylenebilir. Zira Molla Kabız (ö. 1527), Hakim İshak (ö. 1527), Şeyh İsmail Maşuki (ö. 1529) ve Şeyh Muhyiddin-i Karamanî (ö. 1550) gibi isimler o dönemde idam edilmişlerdir (Düzdağ, 1983: 193-195; Ocak, 1991: 475-477). Dolayısıyla Abdülkerim eserini yazarken döneminin tarikatlara bakışını dikkate

alarak, şayet Seyyid Harun'a dair olan erken dönem menakıpnamesi varsa da, bunu revize etmiş olabilir. Bir diğer husus, Osmanlı sultanları tarafından meşruiyeti onaylanmış olan Seyyid Harun Vakfı'ndan dolayı elde ettiği nüfuzu kaybetmek istememiş ve dolayısıyla devletin siyasî görüşüne uygun düşecek bir dille eseri kaleme almış olması muhtemeldir. Ayrıca akla şu soru gelmektedir: Cidden Abdülkerim'in iddia ettiği gibi eserin erken dönemlere ait bir nüshası vardı ve kayboldu diye 1554'te bu eser mi yazıldı; yoksa XVI. yüzyıl siyasîlerini memnun etmek adına mı böyle bir menakıpname kaleme alındı? Buna kesin bir cevap vermek mümkün değildir.

Menakıpnamede dikkat çeken bir diğer nokta, Eşrefoğlu Mübarüziddin Mehmed Bey (1302-1322)'in Seyyid Harun'un nasıl biri olduğunu ve ne gaye ile Karaman'a gelip kent kurduğunu anlamak için tahkikat yaptırdığında "Dünya padişahlığına zerre kadar meyli yoktur." şeklinde aldığı cevaptır (Abdülkerim, 1991: 45). Yani bir bakıma Abdülkerim bin Şeyh Musa, Seyyid Harun'un politik bir statü peşinde olmadığını ve sadece dine hizmet etme gayesiyle eylemlerde bulunduğunu söylemiş; böylece eserin kaleme alındığı XVI. yüzyılda Seyyid Harun soyundan olanların ve onun fikirlerini benimseyenlerin de devletle hiçbir sorunu olmadığını, siyasî bir iktidar peşinde koşmayacaklarını dile getirmek istemiş olabilir.

5. Makâlât'ın İçeriğindeki Baba Figürü

Abdülkerim bin Şeyh Musa, menakıpnameyi yazması hususunda Aydın ve Saruhan yörelerinden gelen dervişlerin bu yöndeki arzusunun etkili olduğunu söylemiştir. Feridun Emecen, Saruhanoğulları bölgesinin Türkmen babalarının etkisinde olduğunu kaydetmiştir (Emecen, 2003: 133). Köprülü'ye göre de XIV. yüzyıl boyunca Batı Anadolu'da özellikle Aydınogulları sınırındaki Türk yerleşmelerinde bu babalar hayli etkili olmuştur (Köprülü, 1943: 399). Abdülkerim bin Şeyh Musa'nın Makâlât'da oldukça sade bir Türkçe kullandığı ve türünün diğer örneklerine göre (Menâkıbü'l-ârifin, Menâkıb-ı İbrahim Gülşenî gibi) eserini oldukça kısa tutup 70 sayfa olarak yazdığı görülür. Batı Anadolu ve Karaman ili Türkmenlerine ulaşması ve anlaşılması gayesiyle böyle bir yol izlemiş olması muhtemeldir. Ayrıca Makâlât'da Seyyid Harun'la birlikte Karaman'a gelen kafileden Akça Baba, Haydar Baba, Ali Baba, Gökdemir Baba gibi isimlerin olduğu ve bunların Seyyid Harun'un ölümünden sonra onun halifeleri olarak Batı ve Güney Anadolu'ya gittikleri yazmaktadır¹. 1483 tarihli vakıf defterinde de Seyyid Harun

¹ Babaların Osmanlı toplumuna ve politikasına etkisi için bk: Halil İNALCIK, "Dervish and Sultan: An Analysis of the Otman Baba Vilâyetnâmesi", *The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society*, Bloomington 1993, s. 21-36.

Vakfı'nın mütevellisi "Hüsnü Baba"dır (Coşkun, 1996: 94). Dolayısıyla Seyyid Harun'un tarikatında baba figürünün etkili olduğu ve bunun menakıpnameye de yansıtıldığı söylenebilir.

6. Seyyid Harun'un Mevlâna, Ahmed Fakih ve Şeyh Didiği ile İlişkisi

Makâlat'ta XIII. yüzyılın önemli mutasavvıflarından Mevlâna ve Ahmed Fakih (ö. 1221?) referans noktaları arasında gösterilerek Seyyid Harun'un da büyük bir mutasavvıf olduğu ifade edilmek istenmiştir. Makâlât'a göre Mevlâna Celâleddin henüz hayatta iken, ileride Horasan'dan bir derviş geleceğini müritlerine bildirmişti. Ahmed Fakih de benzer şekilde Acem ülkesinden Harun adında birinin geleceğini bildirip kendisinin ölümünden sonra müritlerinin ona intisap etmesini salık vermişti (Abdülkerim, 1991: 29). Bu aslında pek çok menakıpnamede görülen ortak özelliklerdendir. Mesela İbrahim Gülşeni (ö. 1533)'nin eserinde Beyazid-i Bistami (ö. 877)'nin 150 yıl öncesinden Ebül Hasan Harakani (ö. 1033)'nin geleceğini bilip müjdelediği; Mevlâna'nın da İbrahim Gülşeni'nin geleceğini 300 yıl önceden keşfedip söylediği yazmaktadır (Gülşenî, 1982: 8, 11).

Abdülkerim bin Şeyh Musa'nın eserini yazarken okuyup tercüme ettiği Farsça kitaplardan birinin Mevlâna'nın Mesnevi'si olması kuvvetle muhtemeldir. XVI. yüzyılda Mevlevilik devlet nezdinde saygınlığı olan ve vakıflarla desteklenen bir tarikattır. Dolayısıyla Mevlâna'yı referans olarak göstermesi gayet makuldür. Ancak Mevlâna'nın torunu Ulu Arif Çelebi (ö. 1319)'nin Seyyid Harun ile çağdaş olduğu, Eşrefoğlu Mübarüziddin Bey'le görüşüp beyin oğlu Süleyman'a Mevlevî külâhı hediye ettiği, dolayısıyla Süleyman Bey'in Mevlevî halifelerinden biri olduğu Menakübü'l-Ârifin'de yazmaktadır (Eflaki, 1980: 925). Buna rağmen Makâlât'da Ulu Arif Çelebi'den hiç bahsedilmemesi, Çelebi'nin meşrebiyle bağlantılı olabilir mi sorusunu akla getirmektedir. Ulu Arif Çelebi ve Divani Mehmed Çelebi (ö. 1540) gibi halifelerin Sünni çizgiden uzak olduğu; dolayısıyla XVI. yüzyılda Safevi propagandalarına karşı girilen mücadelenin de etkisiyle Abdülkerim'in eserinde Çelebi'den bahsetmediği söylenebilir.

Ahmed Fakih'in ise İstanbul'un fethi sırasında etkisi söz konusudur. II. Mehmed'in şeyhi Akşemseddin (ö. 1459), kuşatmanın en sıkıntılı anlarında padişahın ve ordunun manevî gücünün yükseltilmesine yardımcı olmuş; peygamberin bu yöndeki müjdesini hatırlatıp Hızır İlyas ve Ahmed Fakih'in manevi yardımı ile kentin alınacağını söyleyip sabredilmesi yönünde telkinde bulunmuştu (İnalçık, 1988: 249-271). Ayrıca II. Murad'a sunulmuş bir almanak, Mevlâna, Ahmed Fakih, Sadreddin Konevi (ö. 1274), Mevlâna'nın babası Bahaeddin (ö. 1231), oğlu Sultan Veled (ö. 1312) ve halifesi Hüsameddin Çelebi (ö. 1284)'ye ilişkin tarihlerin verilmesiyle başlar (Turan, 1954: 44-45). Yani Ahmed Fakih, Osmanlı kroniklerinde

ve almanaklarında ismi kaydedilen önemli şahıslardan biridir. Dolayısı ile Seyyid Harun'un geleceğini müjdelediğini söylemesi Harun'a referans oluşturmak gayesini taşımaktadır.

Makâlât'da, Mevlâna ile çağdaş olmalarına rağmen Muhyiddin ibn Arabi (ö. 1240) ve üvey oğlu Sadreddin Konevi'den bahsedilmemesi ise ilginçtir. Bu da belki XVI. yüzyılda özellikle "vahdet-i vücud" anlayışına karşı geliştirilen şüpheli yaklaşım ile izah olunabilir.

Makâlât'da Seyyid Harun'un Şeyh Didiği ile görüştüğü yazmaktadır. Şeyh Didiği ayıya binip yolculuk etmiş, Seyyid Harun'u ziyaret için Seydişehir'e yönelmiş, bunu duyan Seyyid Harun da bir taşa "deve ol" demiş, taş canlanıp bir deveye dönüşmüş ve yolda karşılaşmışlardır. Buluştukları noktada Seyyid Harun deveden inmiş, deve tekrar taşa dönüşmüş ve orada kalmıştır (Abdülkerim, 1991: 53-55). Aslında bu hikâyenin benzeri Hacı Bektaş Menakıbnamesi'nde de vardır. Seyyid Mahmud Hayrani arslan üstüne binip eline de bir asa gibi yılanı alarak gelirken Hacı Bektaş'ın cansız kayaya binip yürütüp geldiğini görmüş ve dervişleriyle birlikte Bektaş'ın eline ayağına düşmüştür (Anonim, 1958: 49-50). Yani bu karşılaşma sahnesi, türün diğer örnek eserlerinde de görülebilen şeylerdendir. Bir diğer husus, Yusuf Küçükdağ'ın tespitleri Şeyh Didiği ile Seyyid Harun'un çağdaş olmadıklarını ve dolayısıyla bu görüşmenin gerçekleşemeyeceğini göstermektedir (Küçükdağ ve Özdemir, 2012: 470). Şeyh Didiği tarikatının ilginç başta olmak üzere Konya ve çevresinde etkili olmasına nazaran Abdülkerim'in, Seyyid Harun'un da önemli bir mutasavvıf olduğunu vurgulamak niyetiyle böyle yazmış olduğu düşünülebilir.

7. Seyyid Harun'un Rüyasındaki İmgeler ve Gösterdiği Kerametler

Genellikle XV. ve XVI yüzyılda kaleme alınmış menakıpnamelerde, Asya orijinli şeyh isimlerine ve onların gördükleri rüyalara rastlanır. Mesela Şeyh Alaeddin Ali Semerkandî (ö. 1456), Semerkant'tan Karaman'a gelmiş bir sufidir. Muhammed Nur Bahş (ö. 1464) tarafından yazılan menakıpnamesinde onun Semerkant'tan Karaman'a gelmeden önce rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğü ve onun emri üzerine beraberindeki 40 kişi ile yola çıktığı yazılıdır (Nurbahş, TTK-Y-419). Makâlât-ı Seyyid Hârûn'da da bir rüya üzerine manevî ilhamla beraberindeki 40 kişi ile yola düştüğü anlatılmaktadır (Abdülkerim, 1991: 23-25). Rüya ve 40 rakamı, Sünni inanıştaki ortak öğelerdendir. Mélikoff, 40 sayısına Hristiyanlarca da kutsallık atfedildiğini ileri sürmüştür (Mélikoff, 2009: 48)2.

² İslâmî ve Hristiyan gelenekte 40 sayısının etkisine dair daha ayrıntılı bilgi için bk. Frederick William HASLUCK, *Christianity And Islam Under The Sultans*, II., İstanbul 2000.

Seyyid Harun'un Küpe Dağı'na ulaşana kadar kendisine bir bulutun eşlik edip yön göstermesi, Didiği Sultan'la ve Eşrefoğlu Mübarüziddin Mehmed Bey'le buluşmaya giderken taşla binip yürütmesi, kenti kurarken kuzey, güney ve batıda açılan üç manevi kapıdan girip buralarda Hz. Muhammed, Hızır İlyas ve Veysel karani ile görüşmesi Makâlât'da yer alan kerametleridir.

8. Alegori

Makâlât'taki tasvirlerden anlaşıldığına göre Seyyid Harun, Küpe Dağı eteklerine ulaşip kenti kurmaya başladığında mevsim ilkbahardı (Abdülkerim, 1991: 37). Ama bunu alegori olarak algılamak mümkündür. Çünkü ilkbahar, doğanın uyanışını ve yeniden doğuşunu simgeler. Dolayısıyla Seyyid Harun'la birlikte yeni bir kentin doğduğunu ifade etmek için böylesi tasvirlerle de girilmiş olabilir.

9. Hünsa Şeyh

Makâlât'ın sunduğu ilginç ayrıntılardan biri de Seyyid Harun'dan sonra şeyhliğe hünsalığıyla meşhur tek evladı Halife Sultan'ın getirilmesidir. Başlangıçta kız olarak bilinen Halife Sultan, sonradan bıyıkları çıkarak erkekleşmişti. Seyyid Harun vefat ettiğinde yerine geçmesi muhtemel diğer bir isim, yeğeni Musa idi. Ancak yaşı çok küçük olduğundan Halife Sultan postnişinliğe münasip görülmesi ve 40 yıl boyunca müritlere şeyhlik etmişti (Abdülkerim, 1991: 60-62). Ancak Mevlâna Müzesi'ndeki yazmadan anlaşıldığı kadarıyla Halife Sultan 1367'de ölmüş, dolayısıyla 48 yıl şeyhlikte bulunmuştu. 40 rakamının yine sembolik olduğu anlaşılmaktadır.

10. Dört Kapı

Tarikatlarda mürşit olarak seçilen kişinin manevi rehberliğinin kabul edilmesi ve tüm konularda ona itaat edilip yolunun takipçisi olunması söz konusudur. Kâmil insan olmak için mürşidin rehberliğinde "dört kapı"dan geçilmesi gerekir. Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat olarak sınıflandırılan bu dört kapı ile kastedilen Sünni doktrinin kabul edilip uygulamaya geçirilmesi, Tanrı hakkında mistik bilgiye ulaşılması ve gerçekliğin özünün denenmesidir (Birge, 1937: 102).

Ahmet Yesevî, tarikatının erkânını dört kapı-40 makam esasına göre tanzim etmiş ilk mutasavvıftır. Ondan sonra gelen pek çok sufide de bu anlayış görülür. Ahmet Yesevî'nin Fakr-nâme adlı eseri ile Makâlât Hacı Bektaş'taki 40 makamın 30'u ayniyet derecesine birbirine benzemektedir (Duran, 1997: 12-13; Güzel, 2002: 51). Dinî bilgi ve deneyime yönelik bu dört kapının ortaya çıkışı, Bektaşî geleneğinde Cebrail tarafından Âdem peygambere vahiy getirilmesine dayandırılmaktadır. Âdem ve Havva cennetten kovulduktan sonra Cebrail tarafından yaratıcının istekleri onlara ulaştırılmıştır (Hacı Bektaş, 1996: 18-20). Makâlât Hacı Bektaş ile

Makālât-ı Seyyid Harun arasında dört kapı doktrini açısından benzerlikler vardır (Hacı Bektaş, 1996: 11-18; Abdülkerim, 1991: 77-81). Her ikisinde de hakikat kapısı on birleşenden oluşmaktadır (Tablo-1).

Tablo-1: Hakikat kapısının 10 birleşeni

Makālât Hacı Bektaş'a göre	Makālât Seyyid Harun'a göre
Turâb olmak.	Turâb olmak.
Yetmişiki milleti ayıplamamak.	Yetmişiki millete bir nazar etmek.
Elden gelen her şeyi 'ala kadrihi men etmemek.	Güci yettiğini müminlerden diriğ etmeye.
Dünya içinden yaratılmış andan emin olmak.	Kamu mahlûkat ondan incinmeye.
Mülk ıssına yüz sürüb yüzü suyun bulmak.	Mülk ıssına yüz sürüb yüzü suyun bulmak.
Hakikat sohbetinde esrâr söylemek.	Her muhasebatta esrâr kelim söylemek.
Seyr fillah.	Seyr.
Seyr ve bekâ billah.	Sır.
Münacat.	Münacat.
Müşahade.	Müşahade.

Abdülkerim bin Şeyh Musa'nın XVI. yüzyıl Osmanlı seçkinlerinin Sünni dünya görüşü doğrultusunda dört kapı doktrinini eserine yansıttığı anlaşılmaktadır. O dönemde Bektaşiliğin tam teşekküllü bir tarikata dönüştürüldüğü ve bu başarısının altında uzun soluklu geçmişinin Osmanlı askerî sistemiyle yeniçeriler vasıtasıyla kurmuş olduğu bağ olduğu bilinmektedir (Karamustafa, 1994: 83-84). Abdülkerim bin Şeyh Musa'nın bu sebeple Bektaşiliktekine benzer şekilde dört kapı doktrinini eserine aldığı söylenebilir.

11. Tarikat Yapılanması

Menakıbü'l-Ârifin'de Ulu Arif Çelebi'nin Mevleviliği yaymak gayesiyle Anadolu'daki pek çok yere seyahatler yaptığı yazmaktadır. Makālât'da ise Seyyid Harun'un ölüm döşeginde iken halifelerini çağırarak vasiyette bulunduğu ve her birini bir yöreye gitmekle görevlendirdiği yazmaktadır. Mahmud Seydi'yi Alanya'ya; Zekeriya'yı Manavgat'a; Ali Baba, Gök Seydi, Kilimpuş ve Kara Derviş'i Teke iline; Akça Baba'yı Germiyan'a ve Nasibli Baba'yı da Aydın'a göndermişti (Abdülkerim, 1991: 58-60). Mevlevilik ve Nakşbendilikte görülen geniş tabanlı yayılma ve ülkenin her bir noktasına ulaşma arzusunun Seyyid Harun halifelerinde o denli belirgin olduğunu söylemek mümkün değildir. Başlangıçta sadece batı ve güneyde bazı şehirlerde tarikatın yayılmış olma ihtimali vardır. Ancak Osmanlı

uygulamasında sadece Seydişehir ve köylerinde yaygın olduğu görülmektedir. Bu durumda Seyyid Harun'un tasavvufi anlayışı belli bir bölgeye hapsedilmiş olmaktadır.

Sonuç

Seyyid Harun ve beraberindeki sufi topluluğun Horasan'dan Seydişehir'e nasıl göç ettiği; tarikat olarak yapılanıp Anadolu'nun diğer bölgelerine nasıl yayıldıkları Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî'de anlatılmaktadır. Menakıpnameye göre Seyyid Harun kendi ülkesinde bir bey olarak kalmak yerine vahye uyup göç etmiş ve bir şehir kurucusu olmuştur.

Seyyid Harun'un soyundan gelen Şeyh Musa oğlu Abdülkerim tarafından XVI. yüzyıl ortalarında yazılan bu menakıpname, XIV. yüzyıl başlarında Seyyid Harun'un Anadolu'ya gelip yeni bir kent inşa etmesinin, özellikle onun zaviyesi etrafında insanların binalar yaparak toplanmasıyla bir yerleşim biriminin ortaya çıkmasının hikâyesi olarak kabul edilebilir. Bugün dahi Seydişehir halkı kentlerinin kuruluşunu bu menkıbeye dayandırmakta ve bir nevi bununla gurur duymaktadır. Diğer taraftan bu eserin Seyyid Harun'un ölümünden iki asır sonra yazılmış olması ve türünün diğer örnekleriyle olan benzerliği dikkate alınacak olursa, menakıpname yazarı tarafından dönemin siyasî ortamına uygun şekilde geçmiş zamanın azizlerinin hayatlarının uyarlanarak Seyyid Harun'a dair böyle bir göç hikâyesi uydurulmuş olması muhtemeldir.

Seyyid Harun, Eşrefoğlu Beyliği sınırları içerisinde Seydişehir'i kurduğu halde menakıpname Karamanlı kimliği daha ön planda tutulmakta; Mevlâna, Ahmed Fakih ve Şeyh Didiği ile Seyyid Harun'un görüştüğü iddia edilerek bu anlamda referans noktaları oluşturulmaya çalışılmaktadır. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Safevilikle mücadelesi ve tarikatlara karşı aldığı tavır sebebiyle Ulu Arif Çelebi, Hacı Bektaş-ı Veli, Muhyiddin Arabi ve Sadreddin Konevi gibi isimlerden menakıpname bahsedilmemekte; devlet nezdinde saygınlık gören mutasavvıflarla Seyyid Harun arasında bağ kurulmaktadır.

Seyyid Harun vefatından önce halifelerini Anadolu'nun güney ve batı kesimlerine göndermişse de Osmanlı Dönemi'ne ait arşiv belgeleri tarikatın ancak Seydişehir ve çevresinde varlığını sürdürebildiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- ABDÜLKERİM bin Şeyh Musa, 1991, *Makâlât-ı Seyyid Hârûn*, (Haz. Cemâl Kurnaz), Ankara.
- ANONİM, 1958, *Velâyetnâme (Menâkıb-i Hünkar Hacı Bektaş-i Veli)*, (ed. Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul.

- BİRGE, J. K., 1937, *The Bektashi Order of Dervishes*, London.
- BOA, TT. d., Gömlek no. 1135, vr. 126b.
- COŞKUN, F., 1996, 888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DURAN, H., 1997, *Yunus'ta Sülûk Sistemi*, Hacı Bektaş Velî Dergisi, 4: 11-16.
- DÜZDAĞ, E., 1983, *Şeyhülislâm Ebussûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul.
- EFLAKİ, 1980, *Menâkıbü'l-Ârifîn, II.*, (Çev. Tahsin Yazıcı), Ankara.
- EMECEN, F., 2003, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul.
- GÖLPINARLI, A., 1967, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, I.*, Ankara.
- GÜZEL, A., 2002, *Hacı Bektaş Veli ve Makâlât*, Ankara.
- HACI BEKTAŞ, 1996, *Makâlât*, (Ed. Esad Coşan), Ankara.
- HASLUCK, F. W., 2000, *Christianity And Islam Under The Sultans, II.* İstanbul.
- İNALCIK, H., 1988, *İstanbul: an Islamic City. Essays in Ottoman History: 249-271*, İstanbul.
- İNALCIK, H., 1993, *Dervish and Sultan: An Analysis of the Otman Baba Vilâyetnâmesi, The Middle East and the Balkans under the Ottoman Empire: Essays on Economy and Society: 21-36.* Bloomington.
- KARAMUSTAFA, A., 1994, *God's Unruly Friends, Dervish Groups in the Islamic Later Middle Period, 1200-1550.* Salt Lake City.
- KÖPRÜLÜ, M. F., 1943, *Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları. Belleten, VII (27): 379-458.*
- KÜÇÜKDAĞ, Y.; ÖZDEMİR, G., 2012, *İlgın'da Tasavvufî Hayat, Tekke ve Zaviyeler, I. Ulusal İlgın Sempozyumu, (30 Haziran-02 Temmuz 2010): 465-480.* Konya.
- MÉLIKOFF, I., 2009, *Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe*, İstanbul.
- MUHYİ-Yİ GÜLŞENÎ, 1982, *Menâkıb-i İbrâhîm-i Gülşenî ve Şemleli-Zade Ahmed Efendi Şîve-i Tarikat-i Gülşenîye*, (Haz. Tahsin Yazıcı), Ankara.
- NURBAHŞ. Menâkıb-i Şeyh Alaeddîn-i Semerkandî. Türk Tarih Kurumu Yazmaları, no. TTK-Y-419.
- OCAK, A. Y., 1991, *Kanuni Sultan Süleyman Devrinde bir Osmanlı Heretiği: Şeyh Muhyiddin-i Karamani*, Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan: 475-477. İstanbul.
- TURAN, O., 1954, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, Ankara.
- ULUÇAY, Ç., 1946, *Makâlât-i Seyyid Hârûn*, Belleten, X (40): 749-778.